

בתי המשפט

א 001273/02		בית משפט השלום ירושלים	
16/11/2003		בפני כב' השופט נ'עם סולברג	

בעניין: אבי אפטקמן, עו"ד

התובע ע"י ב"כ עו"ד משה מל רוזן ועו"ד מאיר סרגובי

-נגד-

1. רשות השידור

2. חנן עזרן

3. אלכסנדר גנטלב

הנתבעים ע"י ב"כ עו"ד נחמה ברוק, סגן לפרקליט מחוז ירושלים

פסק דין

1. תביעה כספית בשל לשון הרע של הנתבעים על התובע, במהלך שידור התוכנית **חשיפה** בערוץ הראשון של הטלוויזיה הישראלית. בתוכנית מיום 5.12.01 שודרה כתבת תחקיר שהכין העיתונאי אלכסנדר גנטלב (הנתבע השלישי) לבקשת עורך התוכנית חנן עזרן (הנתבע השני), ונושאה - "**אזרחות בשוק האפור**".

2. עניינה של הכתבה בתופעה של מירמה, הצגת מסמכים כוזבים וזיופי מסמכים בקרב יוצאי מדינות חבר העמים. הרמאים (לכאורה) מפרסמים מודעות אשר נחזות להיות מודעות כשרות של עורכי-דין בעיתונות בשפה הרוסית, ומציעים את שירותיהם לכל המבקש להשיג אישורים, בדרכים לא חוקיות; בקשר לאזרחות, 'סל-קליטה', שהייה בישראל, רשיונות עבודה וכיוצא בעניינים האלה.

3. שלא בטובתו, ועל לא עוול בכפו, נקלע התובע לאותה הכתבה, כפי שיבואר.

4. בהסדר דיוני בין הצדדים, בעקבות הצעתי בקדם-המשפט, הוסכם - מבלי לגרוע מטענות הצדדים לעניין האחריות ולעניין הנזק - שלא לחקור את המצהירים על תצהיריהם; לגשת היישר

לשלב הסיכומים; להעמיד את התביעה על סך של 120,000 ₪ (במקום 450,000 ₪ שנתבעו בתחילה); ולהסמיכני לפסוק בדרך של פשרה, בהתאם לסעיף 79א לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984.

טוב עשו ב"כ הצדדים בהסכימם למתכונת דיונית זו, אשר חסכה את הצורך בחקירה נגדית של בעלי-הדין ושל כ- 20 עדים שמסרו תצהירי עדות ראשית, כשחלק הארי של העובדות המשמעותיות אינו שנוי במחלוקת, וכשקלטת הכתבה בפנינו, ומדברת בעד עצמה.

5. עיקרי הדברים - לענייננו - אשר שודרו בכתבה, הם אלה: מפגש שנעשה במשרדה של אחת, **עו"ד מקסיק לורה** (או מישהי אשר מתחזה להיות כזו, כך - על כל פנים - רשום על דלת משרדה), ואשר צולם במצלמה נסתרת. העיתונאי אלכסנדר גנטלב (הנתבע השני) הציג עצמו שם כעובד זר מברית המועצות לשעבר, בלא זיקה ליהדות או קרובי משפחה בישראל, וכמי שמעוניין באזרחות ישראלית. הוצע לו **'להשיג אזרחות'** על דרך של רכישת תעודת לידה או תעודת פטירה של יהודי זקן ברוסיה תמורת סכום כסף קטן, כשצוות משרדה של אותה עו"ד מקסיק לורה יוכיח בבית המשפט את הקשר שבין אלכסנדר גנטלב לבין אותו יהודי זקן מרוסיה.

לבד מעו"ד מקסיק לורה נצפים במשרדה גם פקידה, ואיש אשר הוצג בפני אלכסנדר גנטלב, כעו"ד.

6. אין עוררין על נושא הכתבה ועל תוכנה. בשידורה ובפירסומה יש עניין רב לציבור הרחב, ליחידיו, ולרשויות המדינה המוסמכות לטפל בכגון דא. גם הפנסת נדרשה לעניין זה, בוועדותיה.

על-פי נושאה ועיקרי תוכנה, דומה כי ראויה הייתה הכתבה לשידור, גם על-פי גישתו המחמירה של המשפט העברי בנושא לשון הרע. מדובר **בלשון הרע לתועלת**, כמשמעו במשפט העברי, אשר יש ומותר - לעיתים ממש רצוי - לפרסמו; ובלבד שייתקיימו שבעה תנאים אותם מונה **החפץ חיים** לשם היתר פירסום לשון הרע לתועלת [הלכות לשון הרע ט, ב].

7. אלא, שהכתבה גרמה לפגיעה בשמו הטוב של התובע, לשווא. אומנם, בכתבה עצמה לא צויין שמו של התובע בכלל, וכמי שקשור לאותם רמאים, בפרט. דא עקא, שחנן עזרן (הנתבע השני) המנחה ועורך התוכנית, נושא את דבריו בכתבה, כשמאחוריו נראית בביור, מודעה שפירסם התובע ברוסית: **"עו"ד דובר רוסית, אבי אפטקמן. נישואין וגירושין במהירות רבה, אזרחות, הגנה מפני גירוש מהארץ, תיקים פליליים, סכסוכי עבודה, תיקים אזרחיים, גביית חובות"**. במודעה צוינו גם כתובת ומספר טלפון. כך ניצב לו חנן עזרן כשבפיו מסר קשה על חומרת התופעה נושא הכתבה; מאחוריו, בולטת וגדולה, אותה מודעה שפירסם התובע בעיתון בשפה הרוסית; וכשחנן עזרן מציין במפורש (בנוסף לתירגום מילולי על המירקע) שמודעות המירמה שבהן מדובר, מתפרסמות בעיקר בעיתונות בשפה הרוסית.

8. הנה כי כן, תמונה אחת שווה אלף מילים. בלא אומר, הוצאה דיבתו של התובע, רעה. זוהי **לשון הרע משתמעת**, ולפי האמור בסעיף 3 לחוק איסור לשון הרע, תשכ"ה - 1965, על **דרכי הבעת לשון הרע**: **"אין נפקא מינה אם לשון הרע הובעה במישרין ובשלמות, או אם היא והתייחסותה לאדם הטוען שנפגע בה משתמעות מן הפרסום או מנסיבות חיצוניות, או מקצתן מזה ומקצתן מזה"**. מצפייה בקלטת שוכנעתי כי אין מדובר ב'גולגלתו הדקה' של התובע, או ברגישות-יתר סובייקטיבית. הנני סבור כי בתודעתו של 'הצופה הסביר' דובר השפה הרוסית, אכן נוצרה,

ולמצער, צפוי היה כי תיווצר תובנה כי התובע, עו"ד אבי אפטקמן, שולח את ידו במעשים כמתואר בכתבה. בכתבה צולם גם מבחוח בניין המשרדים שבו שוכן משרדו של התובע - אחד מבנייני 'התאומים' ברמת-גן - שם גם נמצא משרדה של עו"ד מקסיק לורה הנ"ל; בכתבה תועדה ושודרה התקשרות טלפונית אל משרדו של התובע והושמעה שיחה עם מזכירתו, כשברקע מוצגת המודעה הנ"ל שפירסם התובע. בשיחת הטלפון מציג העיתונאי אלכסנדר גנטלב את עצמו כמי שבא לישראל כדי לעבוד, שוהה בארץ 8 חודשים, רוצה לקבל אזרחות ושואל האם זה אפשרי. במענה לשאלת מזכירת התובע אם יש לו קרובי משפחה בישראל, הוא משיב בשלילה, והמזכירה אומרת לו שבקשתו אפשרית, אלא שהאינפורמציה תינתן לו בפגישה עם עורך-הדין במשרד. ועוד טוען התובע כי מכיוון שמי שהוצג כעו"ד במפגש שצולם במצלמה נסתרת במשרדה של עו"ד מקסיק לורה, צולם בצללית, מתחזקת עוד הזיקה אליו.

9. ב"כ המלומדת של הנתבעים טוענת כי למרות תנאי התאורה שבעטיים צולם אותו עו"ד בצללית, ניתן להבחין היטב כי הוא צעיר מן התובע, וכי אין לו כלל מבטא רוסי. כמו כן, בכתבה תועדה כניסה למשרדה של עו"ד מקסיק לורה, לפי מה שרשום היה על הדלת. בהתחשב באלה, ובעובדה ששמו של התובע לא צויין בכתבה, ולא נאמר שהוא קשור למעשי הזיוף והמירמה, הרי שאין בכתבה כמות שהיא, משום לשון הרע על התובע.

10. דעתי, כאמור שונה, בעיקר על יסוד אופן הצגת המודעה, תוכנה, הקשרה, המלל שהושמע עם הקרנתה, וצילום הבניין, כפי שבאו לידי ביטוי בכתבה. קשה 'לתרגם' את הקלטת על-כתב, אך צפייה בה, משכנעת, כאמור לעיל. זאת, גם בהביאי בחשבון את טענתה הנוספת של ב"כ הנתבעים, נכונה כשלעצמה, כי צויין בכתבה שאותם רמאים מפרסמים את מודעותיהם בינות למודעות כשרות. אכן, נראות בכתבה מודעות נוספות, לעיתים מקוטעות. אך ההבלטה וההגדלה של מודעת התובע עושה את שלה ביצירת מצג אצל הצופה כי התובע עוסק באותם מעשי-רמייה.

11. מסתבר, כי באותו עמוד בעיתון שבו פורסמה המודעה של התובע, פורסמה גם מודעת-הרמייה של עו"ד מקסיק לורה. אלא שמטעמים של עיצוב גראפי הועדפה המודעה של התובע. זהו לעג לרש לטעון, כאמור בתצהירו של חנן עזרן (סעיף 12), כי "המעצבים הגראפיים ערכו את השקופיות בהן נעשה שימוש בתכנית (לדוגמה, כרקע למנחה) על-פי שיקולים גראפיים ותו לא, ועורכת הסרטים שילבה קטעי וידאו על-פי שיקולי עריכת סרט, להבדיל מעריכת תוכן".

מה לו, לתובע, אם רשלנות סתם, או שיקולים גראפיים, הם אלה שהכניסו אותו אל הקלחת ועיצבו בתודעת הצופים את שייכותו למירמה ולזיוף?

12. כללו של דבר, מן הכתבה משתמעת לשון הרע על התובע. זאת, גם באין כוונה לפגוע בו. אגב: קדם לחוק איסור לשון הרע, המשפט העברי, באסרו גם הוא לשון הרע משתמעת, וכדברי החפץ חיים: "איסור זה של לשון הרע... אין בו חילוק בין אם הוא מספר עליו הלשון הרע שלא בפירוש ובין אם הוא מספר עליו הלשון הרע בדרך רמז, בכל גווני לשון הרע הוא" [הלכות לשון הרע א, ח]; "איסור סיפור לשון הרע הוא אפילו אם אינו מבאר בעת הסיפור את האיש שהוא מדבר עליו, רק הוא מספר סתם, ומתוך עניין הסיפור נשמע לשומע על איזה איש כיוון המספר הזה, בכלל לשון הרע הוא...". [שם ג, ד].

עם זאת, יכול שעל-פי המשפט העברי, לא הייתה מוטלת אחריות על הנתבעים בשל לשון הרע, מכיוון שנעדר בפעולותיהם ובמחדליהם בנסיבות העניין דנן, יסוד של **כוונה**: "ד**הכלל בלשון הרע אם באמת עשה פלוני דבר עוולה, תלוי בהמספר, אם מכוון לגנותו של חברו או לתועלת היוצא מזה**" [שם ד, טז, בבאר מים חיים]. מאפיין בסיסי של **לשון הרע** במשפט העברי, הוא המגמה של אדם לפגוע בזולתו. בענייננו, הנתבעים לא התכוונו לפגוע בתובע, לא במישרין ולא בעקיפין. גבי דידם הייתה זו לשון הרע על הרמאים, **לשון הרע לתועלת**. באין כוונה לפגוע בתובע, באין מודעות להיפגעו, יש להסתפק אם בלשון הרע עסקין. עניין זה יישאר בצריך-עיון ולא הובא אלא כדי להדגים שיש והדין הישראלי מחמיר יותר בלשון הרע מאשר המשפט העברי, בניגוד לסברה הרווחת.

13. הנתבעים טוענים להגנתם כי לא ידעו, וכי לא היו חייבים לדעת על הנסיבות מהן משתמעת הלשון הרע. אינני מקבל טענה זו. עוצמתו של השידור הציבורי, רבה. כמידת התועלת שב**חשיפה** (כשם התוכנית, ובכלל), כך פוטנציאל הנזק הגלום בה. בידועים כי באותו עמוד עיתון של מודעות שוכנות בד-בבד מודעות-רמייה ומודעות כשרות, היה על הנתבעים לעשות למניעת מצב שבו מודעה כשרה תהיה נחזית כמודעה פסולה. משחדלו הנתבעים, ופעלו למעשה להיפך, לא ייזכו להגנת סעיף 15 (1) לחוק איסור לשון הרע, התשכ"ה-1965.

14. הנני מסכים עם טענת הנתבעים, כמי שעוסקים בעיתונות חוקרת, כי הם רשאים - אף מחוייבים - לפרסם כתבה מעין זו שפורסמה. עקרונית, אלמלא הסייג שלהלן, הייתה הצדקה להחיל את ההגנה שלפי סעיף 15 (2) לחוק. [לא כן לגבי הגנת סעיף 15 (3) לחוק, היות ואין מדובר ב"ענין אישי כשר" (ההדגשה שלי - נ' ס')]. אכן, יש בשידור הכתבה כדי לממש את **זכות הציבור לדעת**. נושא הכתבה כשר וראוי לפירסום. דא עקא, שאין בכך כדי להצדיק את הכשל שנפל בכתבה. ניתן היה לצפותו; וצריך היה למונעו.

בניגוד לנטען על-ידי הנתבעים, לא קמה חזקה שהפירסום נעשה בתום-לב [סעיף 16 (א) לחוק], היות וחרג מתחום הסביר בנסיבות העניין. אדרבא, חזקה - על-פי סעיף 16 (ב) (2) לחוק - שהפירסום נעשה שלא בתום-לב, היות והנתבעים לא נקטו לפני הפירסום אמצעים סבירים כדי להיווכח אם מה שפורסם (במשתמע) על אודות התובע, הינו אמת.

ודוק: **כוונה לפגוע** לא הייתה; אך העדר **תום-לב** לצורך תחולתן של ההגנות שלפי סעיף 15 לחוק, ניכר בעליל.

15. הופתעתי למקרא טענת-הגנה נוספת של הנתבעים. לדבריהם, מדובר **במעשה של מה בכך** (DE MINIMIS). חומרתה הרבה של התופעה - המירמה והזיוף - שהיא נושא הכתבה, כלל וכלל אינה מתיישבת עם טענת DE MINIMIS ביחס לפגיעה שחש מי שהוצא עליו שם רע (ולו במשתמע) כמי ששולח את ידו באותם מעשי זיוף ומירמה. הנתבעים אינם יכולים לאחוז בזה (להפליג בתיאור חומרת התופעה) וגם מזה (לטעון כלפי התובע DE MINIMIS) לא להניח את ידם. הטענה נדחית.

16. משמצאתי את הנתבעים אחראים על פירסום לשון הרע, ומשדחיתי טענות שטענו להגנתם, אדון להלן בנזקיו של התובע. התובע כרך יחדיו נזקים ממוניים ושאנים-ממוניים.

לדבריו, חששו מכריו ולקוחותיו כי ייעצר, או ייברח לחו"ל. עורכת-דין שכירה במשרדו הפסיקה את עבודתה, וכן עובדים נוספים במשרדו. מוניטין שצבר, נפל באחת. לקוחות הדירו את רגליהם ממשרדו. עמיתים למקצוע מתנכרים אליו, וכן גם שופטים. התובע חש מנודה בקהילתו. הוריו, בושים ונכלמים. נוכלים מתקשרים אליו כדי שישתפם בנכלוליו. בתו חשבה ללמוד בארץ, אך חזרה בה, והעדיפה ללמוד בחו"ל. זוגתו לא עמדה בלחץ ונפרדה ממנו. מרוב דיכדוך ומצב נפשי ירוד, לא תיפקד התובע, והטיפול בתיקי המשרד, נפגע. התובע היה ללעג ולקלס בפי מכריו ולקוחותיו. "השמועה שאני נוכל ורמאי כביכול כבר עברה מפה לאוזן והיא נחלת הכלל בציבור הרוסי" (סעיף 52 לתצהיר). כל זאת, כשהתובע מעיד על עצמו כי שש שנים לאחר עלייתו ארצה כבר פתח משרד עצמאי, המשרד הגדול ביותר במיגזר של יוצאי ברית המועצות לשעבר, שבו העסיק שתי עורכות-דין שכירות, מתמחה, סטודנט ושתי פקידות. ועוד הוסיף התובע לתאר נדודי-שינה, וכדור-שלג שהלך וגדל עד כי ספק אם ניתן עוד לתקן את העוול אשר נעשה. התובע חש "פגוע, מבולבל וזועם מאד" (סעיף 30 לתצהירו).

17. סמוך לאחר שידור הכתבה נשלח מכתב מאת ב"כ התובע אל הנתבעים. התובע נענה במכתב מאת הלשכה המשפטית של רשות השידור, כי לא הייתה כל כוונה לפגוע בו, וכי התוכנית לא עסקה בו כלל. הובעה במכתב התנצלות, וכן נכונות לפרסם הבהרה בנוסח מפורש שהועלה על הכתב, כי לעו"ד אפקטמן אין כל קשר לכתבה. זהו מכתב חשוב, תוכנו מדבר בעדו ובעד התובע, ויש בו כדי להקהות במידה מסויימת את הפגיעה בשמו הטוב של התובע. לבטח עשה בו התובע שימוש, ובמידת הצורך יוכל עוד לעשות, כדי להניח את דעתם של תוהים על טיבו.

בתוכנית **חשיפה** ששודרה ביום 24.4.02 פורסמה כתבה בשם **עיתונות רוסית**. בפתיח לכתבה אמר חנן עזרן: "מה קורה כאשר מפרסמים מודעות תמימות בעיתונים ביחד עם מודעות שאין בהן כל כך הרבה תום לב. מסתבר שבעיתונות בשפה הרוסית רווחת שיטה להציע שירותים שהם בגדר עבירה על החוק ומי שעומד מאחורי פירסום המודעות התמימות המתפרסמות באותו עמוד עם מודעות אחרות, הוא משלם את המחיר". לקראת סוף הכתבה, הוסיף חנן עזרן והבהיר, כי - **"עו"ד אבי אפקטמן פירסם מודעה בשפה הרוסית והציע את שירותיו כעו"ד. בכתבה ששידרנו ב- 5.12.01 על מעשי מירמה, השתמשנו במודעה שלו כרקע ויזואלי לתכנית וזה המקום להתנצל בפניו ולהבהיר כי לעו"ד אפקטמן אין קשר למעשים שהוצגו אז בתכנית"**.

18. ההתנצלות הייתה אכן במקומה, ודומה כי פעלה את פעולתה להקטנת ניזקו של התובע. ההקשר שבו פורסמה ההתנצלות, פנייתה אל אותו קהל-יעד שנחשף לפירסום הפוגע, ומילותיה המפורשות, לבטח עשו את שלהם. חבל שההתנצלות נעשתה רק כחמישה חודשים לאחר שידור הכתבה הפוגעת, וחבל שנפל בה שיבוש בשמו של התובע. על חשיבות ההתנצלות המפורשת והמיידית בכגון דא, ועל השלכותיה על הסעד הכספי, עמדתי בדברים לפרשת תזריע - מצורע, **"על לשון הרע, לשון טובה' ופיצויים - הכסף לא יענה את הכל"** [פרשת השבוע - המחלקה למשפט עברי במשרד המשפטים והמרכז להוראת המשפט העברי ולימודו במכללת "שערי משפט" (גיליון מס' 70), WWW.JUSTICE.GOV.IL, תת-יחידה משפט עברי].

19. יכול להיות שהתובע הפריז קמעא בתיאור נזקיו. יתכן גם שיכל לעשות להקטנתם, יותר ממה שעשה. לעניין נזקיו הממוניים, צודקת ב"כ הנתבעים בטענתה כי יכל להציג מסמכי הנהלת חשבונות כדי לבסס את טענתו על נזקים, והיה זה משכנע יותר מאשר שלל תצהירים שהוגשו

בעניין זה. יש להביא בחשבון גם קשיים כלליים מחמת מיתון במשק. אין לפקוד רק על הנתבעים מצב קשה כנטען, שהתובע נקלע אליו.

חרף האמור, הנני סבור כי נזקיו של התובע אינם מבוטלים כלל, לא במישור הממוני, ולא במישור שאינו ממוני. לא אכנס לפירוט בעניין זה, היות וב"כ הצדדים הסמיכוני לפסוק בדרך של פשרה. אציין עם זאת, כי הבאתי במניין שיקוליי כל אותם שיקולים המנויים בפסק הדין **אמר נ' יוסף ואח'** [רע"א 4740/00 פ"ד נה (5), 510]. נתתי דעתי על היקף הפגיעה בתובע, על נזקיו הנטענים לסוגיהם, על מעמדו בקהילתו, על ההשפלה שסבל, כאב וסבל שהיו מנת חלקו, ועל ההשלכות העתידיות של כל אלה. אציין, כי על-פי נתוני הוועדה הישראלית למידרוג, שיעור הצפייה של בוגרים מעל גיל 18, באותה בתוכנית **חשיפה** נשוא התובענה, עמד על 5.1% מבת-האב שבהם יש מכשירי טלוויזיה. פיותיהם של אותם צופים, ועוף השמים, הוליכו את הקול, לבטח, לעוד בתי-אב רבים. התחשבתי בהתנצלות, בהיעדר כוונה רעה אצל הנתבעים, והכל - על-פי מטרות הפיצויים בלשון הרע. שקלתי כלל נסיבות העניין - עובדתיות ומשפטיות - על-פי ההסדר הדיוני המוסכם, שבגידרו הוסמכתי, כאמור, לפסוק סעד כספי בדרך של פשרה.

20. סוף דבר: הנתבעים ישלמו לתובע 100,000 ₪.

כמו כן, יישאו הנתבעים בהוצאות המשפט (שכ"ט עו"ד הבאתי בחשבון בפסיקת סכום הפיצויים).

ניתן היום, י"ח בחשוון תשס"ד (13 בנובמבר 2003), בהעדר הצדדים.

המזכירות תשלח העתק פסק הדין לב"כ הצדדים.

נעם סולברג, שופט

נוסח זה כפוף לשינויי עריכה וניסוח